

SOWIECKA AGRESJA NA POLSKĘ

SOWIECKA AGRESJA NA POLSKĘ

17 września 1939 r. Armia Czerwona, łamiąc polsko-sowiecki pakt o nieagresji, wkroczyła w granice Rzeczypospolitej Polskiej, realizując w ten sposób ustalenia zawarte w tajnym protokole paktu Ribbentrop-Mołotow. Tego samego dnia Naczelny Wódz marszałek Edward Śmigły-Rydz wydał rozkaz, by nie podejmować walki z bolszewikami, jedynie w sytuacji ataku z ich strony albo próby rozbrojenia oddziałów.

- TERENY ZAJĘTE PRZEZ III RZESZĘ DO 17.09
- PRZEDWOJENNA GRANICA POLSKI
- - - - GRANICA NIEMIECKO-SOWIECKA PO 28.09
- ➔ KIERUNKI NATARCIA
- ▲▲ FRONTY B BIAŁORUSKI U UKRAIŃSKI

FRONTY

Atak nastąpił siłami dwóch Frontów: Białoruskiego pod dowództwem komandarma Michaiła Kowalowa i Ukraińskiego dowodzonego przez komandarma Siemiona Timoszenkę.

6 000

1 500 000

1 800

SIŁY SOWIECKIE

Siły Armii Czerwonej, skierowane przeciwko Polsce w trzech rzutach, łącznie liczyły ok. 1,5 miliona żołnierzy, ponad 6 tys. czołgów i ok. 1 800 samolotów.

OFIARY

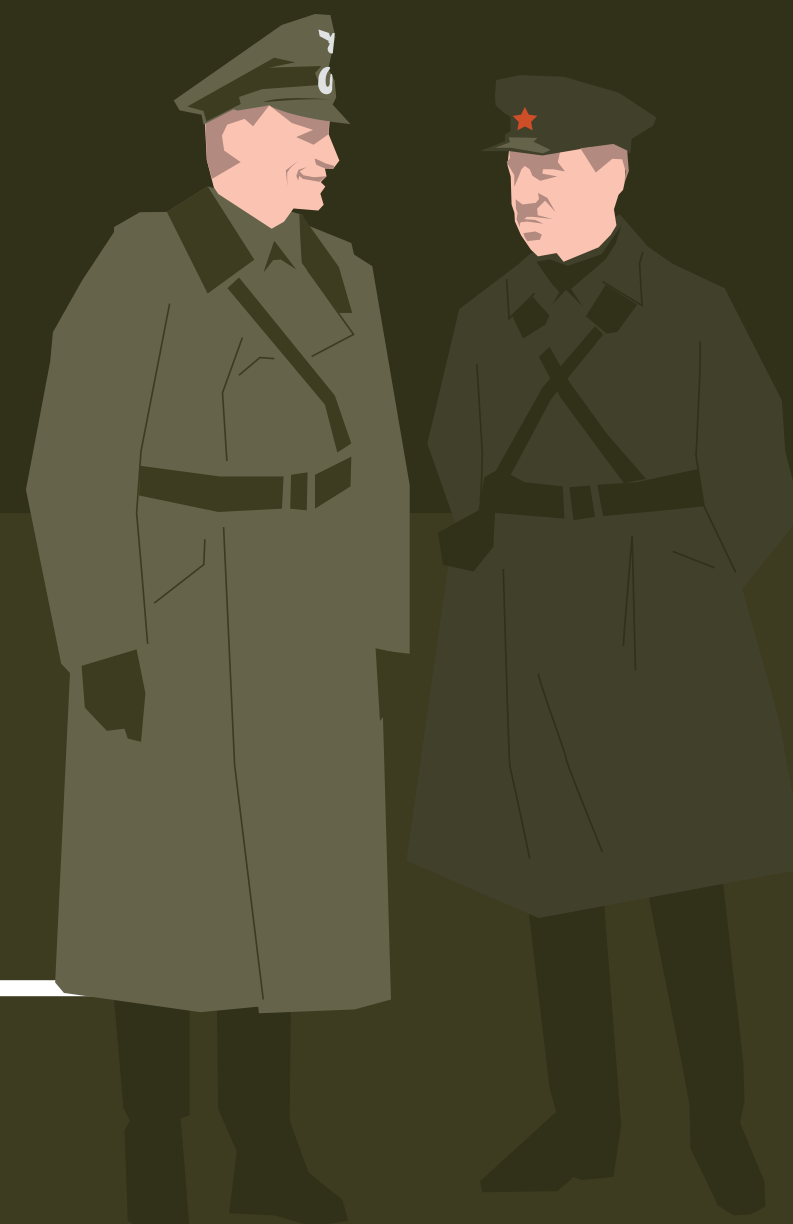
W starciach z Sowiecami zginęło ok. 2,5 tys. polskich żołnierzy, ok. 20 tys. było rannych i zaginionych. Do niewoli sowieckiej dostało się ok. 250 tys. żołnierzy, w tym ponad 10 tys. oficerów. Straty sowieckie wynosiły ok. 3 tys. zabitych i 6-7 tys. rannych. Po napaści na Polskę aresztowano dodatkowo ponad 200 tys. Polaków, głównie oficerów, policjantów, ziemian i innych przedstawicieli inteligencji, których traktowano jako wrogów sowieckiego systemu politycznego.

JEŃCY 250 000
RANNI 20 000
ZABICI 2 500

RANNI 7 000
ZABICI 3 000

17
09

Sowiecka agresja na Polskę

28
09

Niemiecko-sowiecki układ o granicy i przyjaźni

1-2
11

Przyłączenie tzw. Zachodniej Ukrainy i Zachodniej Białorusi do ZSRS

1939

POLACY W OBOZACH SOWIECKICH

WZIĘTYCH DO NIEWOLI SOWIECKIEJ ŻOŁNIERZY POLSKICH UMIESZCZONO W OBOZACH ODDANYCH POD ZARZĄD NKWD

POLSCY JEŃCY W WYBRANYCH
OBOZACH SPECJALNYCH NKWD.
LICZBA JEŃCÓW W ROKU 1939:

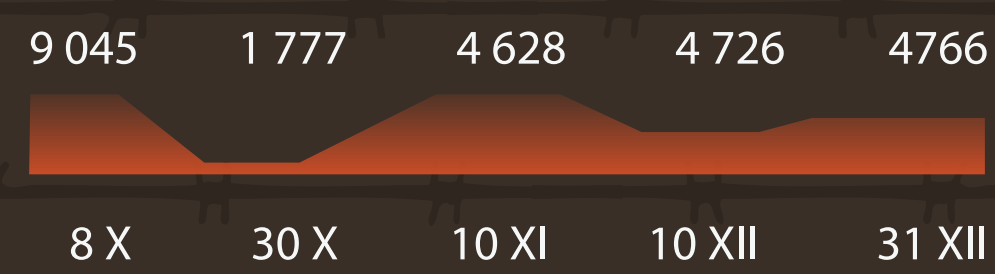

OSTASZKÓW

MOSKWA

KOZIELSK

STAROBIELSK

OBOZY JENIECKIE NKWD DZIELIŁY SIĘ NA:

OBOZY JENIECKIE WŁAŚCIWE

OBOZY SPECJALNE

OBOZY ROZDZIELCZE

OBOZY JENIECKIE PRACY

OBOZY PRZEJŚCIOWE

OBOZY POAMNESTYJNE

W pierwszej grupie obozów władze sowieckie przestrzegały warunków konwencji o jeńcach wojennych i nie zmuszały ich do pracy, natomiast druga grupa to obozy, w których jeńcy wykonywali roboty przymusowe.

2-23
10

Decyzja Biura Politycznego Komitetu Centralnego partii komunistycznej WKP(b) i rozporządzenie Zarządu ds. Jeńców Wojennych o uwolnieniu szeregowców oraz utworzeniu obozów dla polskich oficerów w Kozielsku i w Starobielsku, a w Ostaszowie głównie dla policjantów.

1940

ZBRODZIA KATYŃSKA 1940

POLACY ODMAWIAJĄ KOLABORACJI

Od października 1939 r. wydelegowani z Moskwy funkcjonariusze NKWD przesłuchiwali uwięzionych polskich oficerów, przekonywali ich do współpracy i zbierali dane. Na kolaborację zgodzili się nieliczni. W raportach komendantów obozów znalazły się opinie o zdecydowanie wrogiej postawie Polaków i znikomej szansie wykorzystania ich przez władze ZSRS.

WYDANIE WYROKU

Postanowienie o rozstrzelaniu 14 700 oficerów Wojska Polskiego – jeńców wojennych z Kozielska, Starobielska i Ostaszkowa (oraz 11 000 uwięzionych na terytorium tzw. Zachodniej Ukrainy i tzw. Zachodniej Białorusi) – podpisało 5 marca 1940 r. siedmiu członków władz WKP(b): Józef Stalin, wnioskodawca Ławrientij Beria, Klimient Woroszyłow, Wiaczesław Mołotow, Anastas Mikojan, Michaił Kalinin i Łazar Kaganowicz. 22 marca Beria wydał rozkaz „O rozładowaniu więzień NKWD w USRS i BSR”, czyli na Ukrainie Zachodniej i Białorusi Zachodniej. Większość aresztowanych Polaków stanowili oficerowie i policjanci. Listy z nazwiskami wysyłanych na śmierć miał przygotowywać i podpisywać Piotr Soprundenko, naczelnik Zarządu do spraw Jeńców Wojennych Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych, powołanego rozkazem Berii jeszcze we wrześniu 1939 r.

WOJSKOWI 8 461

63
ŻANDARMI

5 707
FUNKCJONARIUSZE
POLICJI

166
FUNKCJONARIUSZE
STRAŻY WIĘZIENNEJ

POLSCY
WIĘŹNIOWIE
W SOWIECKICH
OBOZACH

5 457
REZERWIŚCI

662
POWOŁANI
ZE STANU
SPOCZYNKU

2 342
ZAWODOWI

- 3 GENERAŁÓW DYWIZJI
- 8 GENERAŁÓW BRYGADY
- 1 KONTRADMIRAŁ
- 84 PUŁKOWNIKÓW
- 206 PODPUŁKOWNIKÓW
- 567 MAJORÓW
- 153 KAPITANÓW
- 1 834 PORUCZNIKÓW
- 4 182 POZOSTAŁYCH
- 18 KAPELANÓW

Według raportu statystycznego z 10 i 28 lutego 1940 r. Zarządu ds. Jeńców Wojennych NKWD, dot. stopni wojskowych, policyjnych oraz miejsc zamieszkania.

5
03 Postanowienie o rozstrzelaniu polskich oficerów: jeńców wojennych i więźniów z tzw. Zachodniej Białorusi oraz tzw. Zachodniej Ukrainy

22
03 Rozkaz Ławrientija Berii „O rozładowaniu więzień NKWD w USRS i BSR”

22
03 Pierwszy transport jeńców z Kozielska skierowany do Katynia

1940

ZBRODZIA KATYŃSKA 1940

MIEJSCA KAŻNI – CMENTARZE

- ★ OBOZY JENIECKIE
- ☠ MIEJSCA STRACEŃ
- † MIEJSCA POCHÓWKU
- TRANSPORTY

3 820 LICZBA OFIAR

- TERENY OKUPOWANE PRZEZ III RZESZĘ
- TERENY OKUPOWANE PRZEZ ZSRS

1943

1990

ODKRYCIE ZBRODNI

13 kwietnia 1943 r. radio w Berlinie poinformowało o odkryciu masowych grobów polskich w Katyniu. Od końca marca Niemcy prowadzili tam ekshumację pod kierunkiem prof. Gerharda Buhtza. Niemcy starali się wykorzystać ujawnione fakty propagandowo i 16 kwietnia do ekshumacji oraz analiz zaprosili Międzynarodowy Czerwony Krzyż (MCK), a także wybranych mieszkańców Generalnego Gubernatorstwa. Zbrodnia odkryta przez Niemców miała posłużyć do skompromitowania Stalina i – w konsekwencji – do rozbitcia lub przynajmniej osłabienia koalicji antyniemieckiej. Rządy Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii znały prawdę, lecz nie były zainteresowane nadawaniem jej rozgłosu, gdyż zagrażało to sojuszowi z Moskwą w wojnie z Hitlerem.

PRYZNANIE SIĘ ROSJI DO ZBRODNI

13 kwietnia 1990 r. Związek Sowiecki przyznał po raz pierwszy, że zbrodnię w Katyniu popełnili funkcjonariusze NKWD. W październiku 1992 r. dyrektor Archiwów Państwowych Federacji Rosyjskiej Rudolf Pichoj przekazał na polecenie prezydenta Rosji Borysa Jelcyna prezydentowi Lechowi Wałęsie kopie dokumentów z teczki specjalnej, dotyczące zbrodni popełnionych w Katyniu, Charkowie i Kalininie (Twerze).

3
04 / 16
05

Czas trwania zbrodni od pierwszych transportów z obozów na miejsca straceń do ostatnich

13
04

Radio Berlin informuje o odkryciu masowych grobów polskich oficerów

Związek Sowiecki przyznał po raz pierwszy, że zbrodnię w Katyniu popełnili funkcjonariusze NKWD

Powstanie polskich cmentarzy wojennych w Charkowie, Katyniu i Miednoje

1940

1943

1990

2000

1. GENEZA ZBRODNI KATYŃSKIEJ

We wrześniu 1939 r. III Rzesza Niemiecka i Związek Sowiecki dokonały agresji na Polskę. Była ona konsekwencją zawartego 23 sierpnia 1939 roku paktu Ribbentrop-Mołotow, który został przypieczętowany niemiecko-sowieckim układem z 28 września 1939 roku. Pod władzą Stalina znalazło się 51,6 % ziem II Rzeczypospolitej, a ich mieszkańcy, przede wszystkim Polacy, zostali poddani licznym represjom. Do obozów i więzień trafiła elita intelektualna polskiego narodu – oprócz zawodowych żołnierzy, większość stanowili oficerowie rezerwy pełniący przed wojną ważne role społeczne. Byli to m.in. nauczyciele, lekarze, inżynierowie, prawnicy, naukowcy, właściciele ziemscy, duchowni różnych wyznań oraz urzędnicy państwowi.

BIBLIOGRAFIA

- Sławomir Kolbarczyk, Zbrodnia Katyńska po 70 latach: krótki przegląd ustaleń historiografii [w:] Zbrodnia Katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa, red. Sławomir Kolbarczyk, Warszawa 2010
- https://ipn.gov.pl/strony-zewnetrzne/wystawy/polacy_na_syberii/html/wystawa.html
- Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1. Jeńcy nie wypowiedzianej wojny VIII 1939–III 1940, red. W. Materski i inni, Warszawa 1995
- Daniel Boćkowski, Masowe deportacje polskiej ludności cywilnej w głąb ZSRŚ w latach 1940–1941 - próba weryfikacji danych, Mazowieckie Studia Humanistyczne Nr 1, 1996
- Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrzej Paczkowski, Karel Bartošek, Jean-Louis Margolin, Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania, Warszawa 1999
- Günter Schubert, Bydgoska krwawa niedziela. Śmierć legendy, Bydgoszcz 2003
- Stanisław Jaczyński, Obozy jenieckie w ZSRŚ IX 1939-VII 1941 [w:] Zbrodnia Katyńska. Droga do prawdy, red. Janina Sniłko-Rzeszut, Warszawa 1992

2. MORD KATYŃSKI

Najwyższe władze Związku Sowieckiego, czyli Biuro Polityczne WKP (b) zdecydowało się dokonać jednej z najstraszniejszych zbrodni II wojny światowej. W ciągu dwóch miesięcy oddziały NKWD zgładziły około 22 tysięcy polskich patriotów – oficerów, policjantów, naukowców, duchownych, prawników, lekarzy, nauczycieli i działaczy społecznych. Zginęli od strzału w tył głowy i zostali pogrzebani w zbiorowych mogiłach na terenie dzisiejszej Rosji, Białorusi i Ukrainy.

JOZEF STALIN

DECYZJA

POWODY DECYZJI:

- PRZEGRANA W WOJNIE 1920 ROKU
- USUNIĘCIE KADRY POLSKIEGO WOJSKA
- WYELIMINOWANIE ELITY INTELEKTUALNEJ NARODU POLSKIEGO

2 MARCA 1940 roku

Ławrientij Beria zaproponował w notatce do Stalina rozstrzelanie przetrzymywanych w 3 obozach Polaków

5 MARCA 1940 roku

Biuro Polityczne KC WKP(b) wydało decyzję o likwidacji jeńców z obozów w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie oraz Polaków z więzień NKWD

22 MARCA 1940 roku

Ławrientij Beria rozkazał „rozładować” więzienia na terenie tzw. Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainy

PROCEDURA TRANSPORTY Z OBOZÓW DO SIEDZIBY ZARZĄDÓW NKWD

OBÓZ W KOZIELSKU
4 594 jeńców

GNIEZDOWO
K. SMOLEŃSKA

LAS KATYŃSKI
4 421 ofiar ok. 113/dzień

MIEJSCE POCHÓWKU:
UROCZYSKO KOZIE GÓRY

OBÓZ W STAROBIELSKU
3 893 jeńców

CHARKÓW

BUDYNEK ZARZĄDU NKWD
3 820 ofiar ok. 103/dzień

MIEJSCE POCHÓWKU:
PARK LEŚNY PIATICHATKI

OBÓZ W OSTASZKOWIE
6 364 jeńców

KALININ
(OBECNIE TWER)

BUDYNEK ZARZĄDU NKWD
6 311 ofiar ok. 150/dzień

MIEJSCE POCHÓWKU:
MIEDNOJE

WIĘZNIOWIE
Z LISTY UKRAIŃSKIEJ

KIJÓW, CHERSON, CHARKÓW
3 435 ofiar

MIEJSCE POCHÓWKU:
M.IN. BYKOWNIA K. KIJOWA

WIĘZNIOWIE
Z LISTY BIAŁORUSKIEJ

MIŃSK
3 870 ofiar

MIEJSCE POCHÓWKU:
M.IN. KUROPATY

OCALENI

ŁĄCZNIE OK. **3%** SPOŚRÓD JEŃCÓW

Obóz jeniecki NKWD

w Gрязowcu przewieziono tu 395 jeńców wydzielonych z trzech obozów specjalnych NKWD z zamiarem wykorzystania ich przez ZSRS do własnych celów (m.in. utworzenia polskiej jednostki przy Armii Czerwonej).

DRUGA DEPORTACJA 12-14 KWIETNIA 1940 R.

Mordowi na polskich oficerach towarzyszyła druga deportacja, w trakcie której wywieziono w głąb ZSRS m.in. ich rodziny (łącznie 60 000 osób).

ZAMORDOWANI KWIECIEŃ-MAJ 1940 R.

Łączna liczba ofiar wyniosła prawie 22 000 osób. W tym przeszło 14 500 z trzech obozów specjalnych NKWD i 7 305 z więzień tzw. Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainy (z terenów II Rzeczypospolitej okupowanych przez ZSRS).

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Krakowie

OPRACOWANIE I GRAFIKA: ŁUKASZ WRONA, MAREK PIWOŃSKI, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR MONIKA KOMANIECKA-ŁYP, DARIUSZ GORAJCZYK

BIBLIOGRAFIA

- Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów, przedm. red. W. Anders, Londyn 1980
- Michał Synoradzki, Jacek Grodecki, Victoria Plewak, Katyń. Modus Operandi, <https://www.katyn.org.au/polish/katynpopolsku.html>
- Fragment zeznań Dmitrija Stiepanowicza Tokariewa [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni T.2, red. A. Gieysztor, R.G. Pichoja, Warszawa 1998
- Günter Schubert, Bydgoska krwawa niedziela. Śmierć legendy, Bydgoszcz 2003
- D. Gorajczyk, M. Komaniecka, K. Samsonowska, M. Szpytma, A. Zechenter, TeKa Edukacyjna Zbrodnia Katyńska, Kraków-Warszawa 2014, 3 wydanie

3. KŁAMSTWO KATYŃSKIE

Wymordowanie polskich jeńców wojennych odbyło się w największej tajemnicy. Kolejne działania ZSRS miały na celu ukrycie prawdy. Po odkryciu grobów przez Niemców w 1943 roku, Sowieci wyparli się wszystkiego. Co więcej, rozpoczęli intensywną kampanię propagandową, mającą na celu zrzucenie odpowiedzialności za mord na polskich oficerach na Niemców. Stalin zerwał stosunki dyplomatyczne z polskim rządem w Londynie (gdy ten domagał się międzynarodowego śledztwa), pod pretekstem kolaboracji Polaków z III Rzeszą. W styczniu 1944 r. komisja specjalna Nikołaja Burdenki przybyła do Katynia, gdzie przeprowadziła kontrolowane przez NKWD ekshumacje i na podstawie sfałszowanych dowodów orzekła, że winę ponoszą Niemcy. W propagowaniu tzw. kłamstwa katyńskiego wzięli udział również polscy komuniści.

ŚLADY ZBRODNI

Od połowy **marca 1940 r.** rodziny przestały otrzymywać korespondencję z obozów.

Po ataku III Rzeszy na ZSRS doszło **30 lipca 1941 r.** do zawarcia układu Sikorski-Majski, który przewidywał zwolnienie obywateli Rzeczypospolitej „pozbawionych swobody na terytorium ZSRS”. Miano z nich utworzyć polską armię (armia Andersa).

Prawie natychmiast zorientowano się, że wśród jeńców brakuje znacznej liczby oficerów. Do **15 października 1941 r.** zgłosiło się tylko 1 783 oficerów. Brak 10 000 był trudny do wytłumaczenia.

Pytania o los oficerów pozostawały bez odpowiedzi. Józef Stalin **3 grudnia 1941 r.** podczas spotkania z generałami Władysławem Sikorskim i Władysławem Andersem stwierdził nawet, że uciekli oni do Mandżurii.

Niemcy zdecydowali się **13 kwietnia 1943 r.** ujawnić w radio odkrycie masowego grobu w Katyniu, rozpoczęli ekshumację zwłok polskich oficerów, a następnie powołali komisję 12 ekspertów z krajów zależnych oraz neutralnej Szwajcarii.

25 kwietnia 1943 r. Józef Stalin zerwał stosunki dyplomatyczne z rządem polskim oskarżając go o współpracę z III Rzeszą. Rozpoczął jawne przygotowania do wprowadzenia władzy komunistów w Polsce.

NKWD

24 stycznia 1944 r. Ogłoszenie orzeczenia komisji Nikołaja Burdenki. Dokument stał się oficjalnym tekstem sowieckiej wersji zbrodni katyńskiej propagowanej do **1990 r.**

W **1946 r.** Sowieci bez powodzenia starali się włączyć do aktu oskarżenia niemieckich zbrodniarzy wojennych w Norymberdze zarzut zamordowania polskich oficerów w Katyniu we **wrzeźniu 1941 r.**

KOMUNISTYCZNA MISTYFIKACJA

- Polscy komuniści i dowództwo „ludowego” WP propagowali sowiecką wersję **zbrodni**:

KŁAMSTWO
PPR

„Wypróbowanym sposobem bandyckim, okrzykiem »łapaj złodzieja« chce [niemiecka propaganda] święte oburzenie każdego Polaka odwrócić od właściwych zbrodniarzy, by skierować je przeciwko Związkowi Radzieckiemu”.

Organ komunistycznej propagandy „Trybuna Wolności” z 1 maja 1943 r.

- Wznoszono **fałszywe** pomniki: „ofiaram faszystów”.

- **Propaganda** nie dopuszczała innej wersji niż sowiecka aż do 1990 r.

„1. Nie wolno dopuszczać do jakichkolwiek prób obarczania Związku Radzieckiego odpowiedzialnością za śmierć polskich oficerów w lasach katyńskich”.

Fragment „Księgi zapisów i zaleceń GUKPPIW” (urzędu cenzury PRL) 1975 r.

- **Cenzurowano** wiadomości o Katyniu, z nekrologami włącznie (można było podać wyłącznie datę śmierci po lipcu 1941 r.)

Ś.P. Stanisław I [redacted]
zmarł w roku [redacted]

- **Dezinformacja** - białoruska wioska Chatyń, w której doszło do niemieckiej zbrodni, celowo była mylona z Katyniem.

KATYŃ - BERLINGOWCY
Drewniany krzyż i symboliczna mogiła z napisem „Cześć poległym 1941”

(„Uroczystości” zorganizowane 30 I 1944 r. pod nadzorem Sowietów w Katyniu)

KATYŃ - POMNIKI SOWIECKIE
„Ofiarom faszystów - oficerom polskim, rozstrzelanym przez hitlerowców w 1941 roku”

(napis widniejący w latach 70. i 80.)

CHATYŃ = KATYŃ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Krakowie

OPRACOWANIE I GRAFIKA: ŁUKASZ WRONA, MAREK PIWOŃSKI, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR MONIKA KOMANIECKA-ŁYP, DARIUSZ GORAJCZYK

BIBLIOGRAFIA

- Zbrodnia Katyńska. Droga do prawdy. Zeszyty Katyńskie Nr 2, 1992
- Zbrodnia Katyńska. Ku cmentarzom polskim w Katyniu, Miednoje, Charkowie, Zeszyty Katyńskie Nr 8, 1997
- Zbrodnia Katyńska między prawdą a kłamstwem. Zeszyty Katyńskie Nr 23, 2008
- Sławomir Kolbarczyk, Zbrodnia Katyńska po 70 latach: krótki przegląd ustaleń historiografii [w:] Zbrodnia Katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa, red. Sławomir Kolbarczak, Warszawa 2010
- Wojciech Materski, Armia Polska w ZSRR 1941 - 1942, Warszawa 1992
- D. Gorajczyk, M. Komaniecka, K. Samsonowska, M. Szpytma, A. Zechenter, Teka Edukacyjna Zbrodnia Katyńska, Kraków-Warszawa 2014, 3 wydanie.